

๑,๓๐๐
ภาษิต
สำนวนไทย
และคำพังเพย

พ.ศรีสมิต

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ
พ.ศรีสมิต.

๑,๓๐๐ ภาษิต สำนวนไทย และคำพังเพย.--กรุงเทพฯ : ไพลิน, ๒๕๔๗.
๑๖๐ หน้า.

๑. ภาษาไทย--สำนวนโวหาร. ๒. สุภาษิตและคำพังเพย. I. ชื่อเรื่อง.

๔๔๕.๙๑๓๑

ISBN ๙๗๔-๔๕๕-๔๐๖-๑

© สงวนลิขสิทธิ์ ห้ามลอกเลียนไม่ว่าส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือ
นอกจากจะได้รับอนุญาตจาก บริษัท ไพลินบุ๊กเน็ต จำกัด (มหาชน)

ประธานกรรมการ
ประธานเจ้าหน้าที่บริหาร
ที่ปรึกษากฎหมาย
ผู้จัดการสำนักพิมพ์
บรรณาธิการบริหาร
บรรณาธิการต้นฉบับ
กองบรรณาธิการ

พิสูจน์อักษร
ออกแบบปก
ศิลปกรรม
พิมพ์

พล.อ.วิชา ศิริธรรม
ฉัตรเฉลิม เฉลิมชัยวัฒน์
อนันต์ แยมเกษร น.บ., นศ.ม.
สมบัติ สุทธิจิตร
ลาวัณย์ เฉลิมชัยวัฒน์
ขวลิต พรหมกิตติวงศ์
สุรรัตน์ เข็นหลวง สุพรรณษา อินวงศ์
ศิริพร พงศ์สันต์วิภา
ศักดิ์ชัย บางมด ทีมวิชาการสำนักพิมพ์
มะ-จ๊ะ-ง
Moo-wan
บริษัท โรงพิมพ์มิตรสัมพันธ์กราฟฟิค จำกัด

จัดพิมพ์/จัดจำหน่าย

บริษัท ไพลินบุ๊กเน็ต จำกัด (มหาชน)

๘๑ ถนนเสรีไทย แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ ๑๐๕๑๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๐ ๑๙๑๙ โทรสาร ๐ ๒๕๔๐ ๑๘๑๘

Website : www.pailinbooknet.com E-mail : info@pailinbooknet.com

ราคา ๑๓๙ บาท

คำนำ สำนักพิมพ์

หากจะว่าถึงเรื่องราวของภาษาไทย ภาษาแม่
ของชาติไทยอันมีเอกลักษณ์และความงดงามไม่ด้อย
ไปกว่าชนชาติใดๆ ในโลกแล้ว ก็คงจะเป็นเรื่องราว
ที่พูดคุยถกกันไปไม่รู้จบสิ้น

เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าภาษาไทยเป็นภาษา
ที่มีความหลากหลายในตัวของมันเอง มีความคิดสร้าง
สรรค์สอดแทรกเข้าไปในเนื้อหาของตัวเองอีกด้วย

เราจะเห็นได้ชัดเจนจากสำนวน และคำพังเพย
อันมากมาย ที่เราใช้กันจนติดปากในปัจจุบัน และอีก
มากมายหลายร้อยคำที่คนยุคเราท่านอาจจะเพียงแค่
ได้ยินแต่ไม่รู้ความหมาย และบางครั้งอาจจะไม่เคย
ได้ยินได้ฟัง เลยด้วยซ้ำไป

ซึ่งสำนวน และคำพังเพยเหล่านี้มันมีคุณค่า
และเอกลักษณ์ในตัวเอง นอกจากนี้ยังสามารถบอก
เล่าเรื่องราวหรือขยายความให้เข้าใจในทันทีได้ด้วย
คำสั้นๆ เพียงไม่กี่คำเท่านั้น

จากนี้ไปขอเชิญท่านผู้อ่านทุกท่านมาสนุก
กับสำนวนไทยและคำพังเพยของไทยเรากันได้แล้ว

ปรารธนาดี
บรรณาธิการ

คำนำ

เมื่อก่อนคนไทยเราพูดคุยกันมักจะต้องมีการใช้สุภาษิต และสำนวน หรือคำพังเพยต่างๆ มาเปรียบเปรยอยู่ในบทสนทนาด้วย

ภาษาไทยจึงมีเสน่ห์ที่การใช้ถ้อยคำสำนวนคมคาย มีความหมายลึกซึ้งมีคำเสียงสลายสัมผัสคล้องจอง บ้างหรือเล่นคำบ้าง

พ.ศ. นี้เด็กไทยรุ่นใหม่ๆ คงจะรู้จักใช้คำสุภาษิตกันน้อยเต็มทีนอกจากไม่นำมาใช้ในการพูดคุยกันแล้วก็ยังไม่ค่อยรู้ด้วยซ้ำว่าคำพังเพยหรือสุภาษิตบางบทนั้นมีหมายความว่าอะไร สุภาษิตและคำพังเพยของไทยนั้นมีหลายพันคำ มิใช่มีแค่

“เข็นครกขึ้นภูเขา” หรือ “ลูกไก่ในกำมือ”

หรือคำที่ใช้กันอยู่บ้างไม่กี่สำนวนเท่านั้น จึงได้แต่หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คนรุ่นเก่าจะช่วยกันแนะนำให้คนรุ่นกลางและรุ่นใหม่ได้หันมาสนใจสุภาษิต คำพังเพย และสำนวนไทย กันให้มากขึ้น เพื่อเพิ่มทักษะในการใช้ภาษาไทย และอนุรักษ์ภาษา ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมของชาติไทยเราให้ดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าสืบไป

พ.ศรีสมิต

สารบัญ

● บทนำ ลีลาสำนวนภาษา	๖	● หมวด น	๖๔
● หมวด ก	๕	● หมวด บ	๗๒
● หมวด ข	๑๘	● หมวด ป	๗๓
● หมวด ค	๒๕	● หมวด ผ	๘๖
● หมวด ช	๓๐	● หมวด ฝ	๘๕
● หมวด ง	๓๑	● หมวด พ	๕๑
● หมวด จ	๓๓	● หมวด ฝ	๕๗
● หมวด ฉ	๓๕	● หมวด ม	๕๕
● หมวด ช	๔๐	● หมวด ย	๑๐๘
● หมวด ซ	๔๕	● หมวด ร	๑๑๑
● หมวด ญ	๔๖	● หมวด ล	๑๑๖
● หมวด ด	๔๖	● หมวด ว	๑๒๔
● หมวด ต	๔๕	● หมวด ศ	๑๒๗
● หมวด ถ	๕๗	● หมวด ส	๑๒๘
● หมวด ท	๖๐	● หมวด ห	๑๓๘
● หมวด ธ	๖๔	● หมวด อ	๑๕๓

ภาษาไทยเรานี้มีความงดงามด้วยเสียงวรรณยุกต์ ที่เป็นเช่นเสียง
ตัวโน้ตของคนตรี ตัวภาษาเองก็มีมิติแห่งคำที่สามารถผูกร้อยเป็นถ้อย
เป็นความที่คล้องจองได้ เล่นคำพ้อง คำซ้ำให้ต่างไปจากภาษาพูด
ธรรมดาได้อย่างอัศจรรย์นัก

ทุกๆ ซาติล้วนแล้วแต่มีสุภาษิต และคำพังเพยเป็นสำนวนเปรียบ
เทียบเปรียบเปรยคล้ายๆ กัน

แต่ทว่าของไทยเราแตกต่างที่การเล่นคำ เล่นอักษรให้ดูคล้องจอง
ไพเราะและสละสลวยนัก

ภาษิต สำนวนต่างๆ มิใช่เป็นคำพูดที่คนเก่าคนแก่แต่โบราณนิยม
พูดแล้วสืบทอดต่อๆ กันมา

หากทว่าทุกถ้อยทุกความนั้นเป็นมรดกที่ทรงคุณค่าด้วยว่าเป็นภาษา
ที่แสดงความคิดสูง แม้จะมีความหมายเป็นเชิงคติพจน์หรือเพียงแค่เปรียบ
เปรยก็ตามที

“สุภาษิต” นั้นเป็นคำพูดที่เป็นคติ แสดงถึงคุณธรรมและหลักความ
เป็นจริงแห่งชีวิต

เช่น พุดไปสองไฟเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง

“สำนวนโวหาร” นั้นเป็นคำเปรียบคำเปรยให้มัน้อยอยู่ในความหมาย

เช่น เนื้อเข้าปากเสือ เข้าค่ายเข้าเขม

“คำพังเพย” เป็นคำที่เปรียบเทียบเรื่องราวที่เป็นจริง แต่แสดงถ้อยคำเป็นเชิงเปรียบเปรยบ้าง หรือแฝงความหมายโดยนัยอันลึกซึ้งบ้าง เช่น

เหยียบจี่ไก่ไม่ฝ่อ

เนื้อไม้ได้กิน หนังไม้ได้รองนั่ง กระดุกแขวนคอ

ในยุคสมัยนี้เราจะเห็นได้ว่า คนไทยเรานำ สำนวน ภาษิตต่างๆ มาใช้ในการพูดการสนทนากันน้อยมาก คนรุ่นใหม่ๆ ก็รู้จักกันเพียงไม่กี่สำนวนเท่านั้น เนื่องจากมิได้คุ้นเคยกับการได้ยินได้ฟัง และได้พูดกันมากนักภายในครอบครัว

จึงเป็นที่น่าเสียดายเหลือเกินหากอีกหลายสิบปีข้างหน้า ภาษิตสำนวนไทยของเราจะค่อยๆ เลือนหายไปจากการใช้ภาษาไทย

ภาษานั้นเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชาติ ภาษิต สำนวนไทยก็เป็นเอกลักษณ์ของภาษาไทยเราซึ่งควรค่าแก่การช่วยธำรงรักษาและสืบทอดต่อไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลานด้วยความรัก และภาคภูมิใจอย่างที่สุด

๑,๓๐๐
ภาพิต สำนวนไทย
และคำพังเพย

- กินน้ำตาต่างข้าว
ร้องไห้เสียจนกินไม่ได้

-
- กินน้ำพริกถ้วยเดียว
มีภรรยาคนเดียว

-
- กินอยู่กับปาก อยากอยู่กับท้อง
รู้ว่าตนเองทำอะไรแต่สร้างทำเป็นไม่รู้

-
- กินเหมือนหมู อยู่เหมือนหมา
อยู่อย่างสกปรกและเทอะ

-
- กิ้งก่าได้ทอง
พอได้ดีก็ทำเจตนาขายโศ

-
- กิ่งทองใบหยก
คู่แต่งงานที่เหมาะสมกัน

-
- กลิ้งเป็นลูกมะนาว
กะล่อนปลิ้นปล้อนจนจับไม่ได้ไม่ทัน

- เกลียดเข้ากระดูกดำ
เกลียดชังมาก

- เกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง
ไม่ได้รังเกียจสิ่งนั้นจริงๆ

- เกลือจิ้มเกลือ
ใช้วิธีเดียวกันแก้ปัญหา

- กินปูนร้อนท้อง
ทำไมดีเอาไว้จึงร้อนตัว รีบแก้ตัวคิดว่าเขาดำหนิว่าตน

- กัดก้อนเกลือกิน
ยอมอดทนลำบาก

- กันไว้ดีกว่าแก้
ป้องกันไว้ก่อนดีกว่าปล่อยให้เกิดขึ้นตราย

- เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน
เก็บออมทีละน้อย

- เก็บเล็กผสมน้อย
เก็บออมทีละเล็กละน้อย

- แกว่งเท้าหาเสี้ยน
อยู่ดีๆ ไม่ชอบ ชอบหาเรื่องเดือดร้อนใส่ตน

- แก้วดำ

มีความคิดว่าจะสู้ไหมอีกครั้ง

- แก้วมือ

ทำไหมอีกครั้งเพื่อให้ดีกว่าเดิม

- แก้วหน้า

ทำเพื่อล้างความอาย

- แก้วดำ

คนที่ทำอะไรผิดไปจากพวกพ้อง

- แก้วจืดรู้คุณเกลือ

รู้คุณของบางสิ่งก็ต่อเมื่อต้องการใช้สิ่งนั้นๆ

- แก้วแตก

ทำตัวเป็นผู้ใหญ่เกินวัย

- แก้ววัด

รู้มากเพราะมีประสบการณ์มาก

- แก้วมะพร้าวห้าว

คนแก่ที่มีฝีมือดี

- แก้วแรด

แก่เกินวัย

- **เกี่ยวแฝกมุงป่า**
ทำเกินกำลัง ทำในสิ่งที่ยากและสำเร็จได้ง่าย
-

- **เกลื้อเป็นหนอน**
คนในหมู่คณะของเราเองที่ทรยศ
-

- **กาคาบพริก**
คนตัวดำใส่เสื้อสีแดง
-

- **กาหลงร้าง**
คนที่ชอบเร่ร่อนไปไม่กลับบ้านตน
-

- **กระเชอกันร้ว**
ใช้เงินฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย
-

- **กระซังหน้าใหญ่**
ชอบออกหน้ารับเอง
-

- **กระดังจานไฟ**
แม่ม่ายหรือผู้หญิงที่เคยมีสามีแล้วย่อมเอาอกเอาใจผู้ชายได้ดีกว่าพวกสาว ๆ
-

- **กระตี่ได้น้ำ**
แสดงอาการระริกระรี้ดีใจจนเกินงาม
-

- กระต่ายสามขา
ยืนกรานอย่างเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

-
- กระต่ายตื่นตูม
ตระหนกตกใจโดยไม่ดูก่อนว่าเกิดเหตุจริงหรือไม่

-
- กระต่ายหมายจันทร์
ผู้ชายที่หมายปองหญิงที่ร่ำรวยกว่า

-
- กระโถนทองพระโรง
คนที่รับเคราะห์แทนคนอื่นหรือเป็นที่รองรับอารมณ์เจ้านาย

-
- กระเบื้องถ้วยกะลาแตก
เศษของแตกที่ไร้ราคาปนคละกัน

-
- กระจอกงอแง
คนยากจน

-
- กระดุกแข็ง
ทนทานมาก ไม่ยอมแพ้ง่าย

-
- กัดมัน
มีความต้องการทางเพศ

-
- กบเลือกนาย
ช่างเลือกจนได้คนที่ไม่ดียิ่งกว่านายเก่า

- กระพี้หลบแก่น
เห็นของไม่ดีว่าดีกว่า
-

- กลับตาลปัตร
เรื่องราวกลับไปในทางตรงกันข้าม ผิดจากที่คาด
-

- กลับหน้ามือเป็นหลังมือ
เปลี่ยนเป็นสิ่งที่ตรงข้าม
-

- กลืนไม่เข้าคายไม่ออก
อยู่ในภาวะพะอืดพะอมไม่รู้จะรับหรือปฏิเสธ
-

- กำชี้ดีกว่ากำตด
ได้เล็กน้อยดีกว่าไม่ได้เลย
-

- กำแพงมีหูประตูมีตา
ต้องระวังให้ดีเพราะสิ่งที่เก็บความลับอาจมีผู้อื่นล่วงรู้
-

- กำปั้นทุบดิน
ตอบคำถามอย่างขอไปทีหรือแบบส่งเดช
-

- กินข้าวร้อนนอนตื้นสาย
คนที่อยู่สุขสบาย
-

- กินทั้งกินข้าง
สุร่ยสุร่าย

- กินที่ลับใจที่แจ้ง
นำเรื่องที่ทำในที่ลับมาเปิดเผย
-

- กินบุญเก่า
ได้รับผลแห่งความดีที่ตนเคยทำเอาไว้
-

- กินบนเรือนจี้รบนหลังคา
เนรคุณคนที่เขามีพระคุณแก่ตน
-

- กินบ้านกินเมือง
ต้นสาย หรือผู้ที่ทุจริตต่อแผ่นดิน
-

- กินน้ำได้สก
ตกเป็นภรรยาน้อยหรือตกเป็นรองเขา
-

- กว่าถั่วจะสุกงาก็ไหม้
มัวชักช้าไม่ทันกาล
-

- กุเรื่อง
สร้างเรื่องขึ้น พุดโกหก
-

- กู้หน้า
ช่วยไว้ไม่ให้เสียชื่อ
-

- ก้อร่อก้อติก
ทำเจ้าชู้กรั่มกริม